

Παραδοσιακά Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα

Από τη μαθήτριά Φαίδρα Τσαμπίκα Πελλού (Α5)

Τα κάλαντα ίσως είναι ένα από τα λίγα έθιμα που διατηρούνται αναλλοίωτα ακόμα και σήμερα σε πολλές περιοχές της χώρας. Είναι συνδεδεμένα, κυρίως, με τις μεγάλες γιορτές του Δωδεκαημέρου (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Θεοφάνια).

Τα Κάλαντα αποτελούν δημοτικά ευχητικά και εγκωμιαστικά τραγούδια που ψάλλονται εθιμικά κατ' έτος κυρίως την παραμονή μεγάλων θρησκευτικών εορτών όπως των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς (Αγ. Βασιλείου, τα οποία σε ορισμένα μέρη, όπως στην Καβάλα, ονομάζονται Αρχικάλαντα) και των Θεοφανίων. Κύρια παραδοσιακά μουσικά όργανα που συνοδεύουν τα κάλαντα είναι το τρίγωνο, το λαούτο, το νταούλι η τσαμπούνα, η φλογέρα κ.ά.

Οι τραγουδιστές - οργανοπαίκτες των καλάντων ονομάζονται «καλαντιστές». Μέσα από το τραγούδι οι μικροί και μεγάλοι εξιστορούν τα γεγονότα των ημερών και παινεύουν τον οικοδεσπότη, την κυρά και το σπίτι.

Αναλλοίωτο χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου εθίμου είναι και το γνωστό σε όλους φιλοδώρημα, το οποίο σήμερα είναι συνήθως κάποιο χρηματικό ποσό. Παλαιότερα, όμως, ήταν κυρίως φαγώσιμα, όπως γλυκά, πίτες, αυγά, λουκάνικα, κότες, αμύγδαλα, ρόδια, κρασί, τραχανάς, αλεύρι κ.ά. Ακριβώς για αυτό οι καλαντιστές προσπαθούσαν να πουν όσο το δυνατόν περισσότερα και καλύτερα παινέματα, ώστε να πάρουν και καλύτερο φιλοδώρημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα κάλαντα όλων των νησιών, όπου οι καλαντιστές αφιέρωναν περισσότερο χρόνο από το τραγούδι τους για να παινέσουν, παρά για εξιστορήσουν τα γεγονότα.

Τι είναι όμως τα κάλαντα και πώς εξελίχθηκαν στη σημερινή τους μορφή;

Οι λαογράφοι κάνουν λόγο για εθιμικά τραγούδια του λαού που ψάλλονται από μικρά παιδιά και από ενήλικους άνδρες την παραμονή των τριών μεγάλων γιορτών της Χριστιανοσύνης. Οι καλαντιστές τριγυρνούν είτε μόνοι, είτε κατά ομάδες (φίλων, σχολείων, σωματείων, χορωδιών, ακόμα και ομίλων) και επισκέπτονται σπίτια, καταστήματα, δημόσιους χώρους κλπ με τη συνοδεία του πατροπαράδοτου μεταλλικού τριγώνου, αλλά και άλλων μουσικών οργάνων.

Τα κάλαντα ξεκινούν κυρίως με χαιρετισμό, στη συνέχεια αναγγέλλουν τη μεγάλη χριστιανική εορτή που αναμένεται και καταλήγουν σε ευχές. Χαρακτηριστική είναι η καθαρεύουσα γλώσσα στην οποία ψάλλονται, αποδεικνύοντας την άμεση σύνδεσή τους με τους Βυζαντινούς χρόνους και τις Καλένδες του Ιανουαρίου, που γιορτάζονταν με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Οι στίχοι των καλάντων εξιστορούν μυθοποιημένα τα ιστορικά γεγονότα κι αναφέρονται σε μια σειρά από έθιμα και δοξασίες του λαού, όπως π.χ. για τους καλικάντζαρους κα. Οι καλαντιστές εύχονται μ' αυτό τον τρόπο υγεία, χαρά, ευτυχία, τύχη, προκοπή και καλή σοδειά σε όσους επισκέπτονται.

Τα κάλαντα ως έθιμο στην Ελλάδα

Τα κάλαντα είναι το μοναδικό έθιμο που διατηρείται ακόμη ακέραιο σε ολόκληρη τη χώρα, ηπειρωτική και νησιωτική, με αμέτρητες παραλλαγές (έχουν καταμετρηθεί γύρω στις 30) και προσαρμογή στον τοπικό χαρακτήρα κάθε περιοχής (εθνικά ή αστικά, τοπικά ή παραδοσιακά).

Τα κάλαντα και το «χριστουγεννιάτικο» δένδρο στην ...αρχαιότητα και το Βυζάντιο

Η ρίζα της λέξης κάλαντα προέρχεται από τη λατινική «calenda», που σημαίνει αρχή του μήνα και παραπέμπει στην Πρωτοχρονιά του Ιανουαρίου, όταν, δηλαδή, ξεκίνησε να γιορτάζεται κατά τη Ρωμαϊκή εποχή (2ο π.Χ. αιώνα), ενώ έως τότε εορταζόταν τον Μάρτιο.

Οι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι σχετίζονται με τον ύμνο που έψαλλαν τα παιδιά στην αρχαιότητα, κατά τη διάρκεια του εθίμου της «Ειρεσιώνης» (από τη λέξη είρος-έριον=μαλλί-), σύμφωνα με το οποίο περιέφεραν ένα κλαδί ελιάς, η αγριελιάς (κότινο) στολισμένο με γιρλάντες από λευκό και κόκκινο μαλλί και κρεμασμένους τους πρώτους φθινοπωρινούς καρπούς (σύκα, καρύδια, αμύγδαλα, κάστανα και δημητριακά, εκτός από μήλα κι αχλάδια), καθώς και φιάλες με λάδι και μέλι, που αποτελούσε μέρος της γνωστής αθηναϊκής γιορτής «Πυανέψια», ή «Πυανόψια», προς τιμήν του Απόλλωνα (με θυσία καρπών και φρούτων για την προστασία της σποράς και της συγκομιδής).

Η «Ειρεσιώνη» περιφερόταν στους δρόμους την έβδομη ημέρα του Πυανεψίωνος μηνός (22 Σεπτεμβρίου - 20 Οκτωβρίου) από «αμφιθαλή» παιδιά, τα οποία, δηλαδή, κατάγονταν από τους ίδιους γονείς (και δεν ήταν ετεροθαλή) και έψαλλαν στα σπίτια, παίρνοντας φιλοδώρημα από το νοικοκύρη, ενώ στη συνέχεια πήγαιναν στα δικά τους για να την κρεμάσουν πάνω από την εξώπορτα, καίγοντας την παλιά, που παρέμενε επί ένα χρόνο!

Το θεοκρατικό καθεστώς του Βυζαντίου, καταδίκασε το έθιμο ως ειδωλολατρικό και απαγόρευσε την τέλεσή του. Ωστόσο, οι Έλληνες που ταξίδευαν πολύ, το μετέδωσαν στους βόρειους λαούς, οι οποίοι λόγω έλλειψης ελαιόδεντρων, στόλιζαν κλαδιά από δέντρα που

φύονταν στις περιοχές τους, όπως τα έλατα.

Αιώνες αργότερα, επανεισάχθηκε στην Ελλάδα από τους Βαυαρούς που συνόδεψαν τον Όθωνα στη χώρα μας, ως δικό τους χριστουγεννιάτικο έθιμο! Έτσι λοιπόν, η ελιά της αρχαίας ελληνικής «Ειρεσιώνης» μετατράπηκε στο έλατο της νεότερης εποχής, το οποίο πρωτοστολίστηκε το 1833 στα ανάκτορα του Ναυπλίου, βάζοντας στο περιθώριο το σύμβολο της ναυτικής Ελλάδας, το караβάκι, που είχε στο μεταξύ επικρατήσει ως έθιμο.

Ας σημειωθεί, πως τα κάλαντα διατηρήθηκαν στο Βυζάντιο και αφομοιώθηκαν από τον Χριστιανισμό ως επίφαση, μεταβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό τον αρχικό τους χαρακτήρα. Εκείνο που παρέμεινε, πάντως, αμετάβλητο κατά την διάρκεια των αιώνων, είναι το φιλοδώρημα. Στις μέρες μας αποτελεί, κυρίως, ένα συμβολικό χρηματικό ποσό, για το καλό του χρόνου ή για κάποιο σκοπό, ενώ παλαιότερα προσφέρονταν φαγώσιμα (γλυκά, πίτες, αμύγδαλα, καρύδια, ρόδια), κάτι που συμβαίνει ακόμη στην επαρχία.

Στο παρελθόν, τέλος, όσοι έψελναν τα κάλαντα κρατούσαν κι ένα χάρτινο ομοίωμα караβιού που συσχετιζόταν με το πλοίο των Ανθεστηρίων της αρχαιότητας, το οποίο συμβόλιζε τον ερχομό του Διονύσου (θεού της βλάστησης, του οίνου, της χαράς και του κεφιού), κάνοντας επίκληση για καρποφορία και καλή σοδειά. .

Τα παιδιά κρατούσαν ένα κλαδί ελιάς ή δάφνης που ήταν στολισμένο με καρπούς και άσπρο μαλλί (η λεγόμενη εϊρέσιώνη) στο οποίο κρεμούσαν κόκκινες και άσπρες κλωστές και γύριζαν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν. Άλλοτε πάλι, κρατούσαν ομοίωμα караβιού που παρίστανε τον ερχομό του Θεού Διονύσου.

Στο Βυζάντιο κρατούσαν είτε ραβδιά, είτε φανάρια ή ακόμα και ομοιώματα πλοίων ή και κτηρίων που ήταν στολισμένα. Στα μεταβυζαντινά χρόνια τα παιδιά κρατούσαν εικόνα του Χριστού ενώ στις παραθαλάσσιες περιοχές και στα νησιά ένα στολισμένο караβάκι.

Τα Κάλαντα περιέχουν ευχές για το νοικοκύρη, τη νοικοκυρά και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Αν η οικογένεια έχει στάνη με πρόβατα ή ο νοικοκύρης ήταν γεωργός, τότε τα κάλαντα έχουν ανάλογο περιεχόμενο και φυσικά σχετικές ευχές. Η νοικοκυρά προσφέρει στα παιδιά κάστανα και καρύδια. Αν στο επόμενο σπίτι δεν ανοίξει η πόρτα τότε αντί για ευχές στον νοικοκύρη και στη νοικοκυρά τραγουδούν σκωπτικά τραγούδια.

*"Αφέντη, μου στην κάπα σου χιλιάδες ψείρες,
άλλες γεννούν, άλλες κλώσουν
άλλες αυγά μαζώνουν...."*

Τα κάλαντα του Δωδεκαημέρου

Τα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα αποτελούν μια δοξασία στη θεία γέννηση του Ιησού Χριστού, η οποία εξιστορείται από τους στίχους:

«Καλήν εσπέραν άρχοντες κι αν είναι ορισμός σας

Χριστού τη Θεϊαν Γέννησιν να πω στ' αρχοντικό σας.

Χριστός γεννάται σήμερα εν Βηθλεέμ τη πόλει,

οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρει η φύσις όλη.

Εν τω σπηλαίω τίκτεται εν φάτνη των αλόγων

ο Βασιλεύς των ουρανών και Ποιητής των όλων».

Οι ...παράξενοι στίχοι στα κάλαντα της Πρωτοχρονιάς δεν μοιάζουν να έχουν ιδιαίτερη σύνδεση με τη γιορτή, μιας και το μόνο στοιχείο είναι ο Άγιος Βασίλης. Σύμφωνα με το θρύλο, που ταξιδεύει πίσω στο Μεσαίωνα, πρόκειται για μια ιστορία αγάπης, όταν οι άνθρωποι των χαμηλών κοινωνικών τάξεων, δεν είχαν δικαίωμα να μιλούν στους αριστοκράτες, παρά μόνο να τους τραγουδούν κατά την διάρκεια των γιορτών: ένα φτωχό παλληκάρι αποκαλεί μια νέα αριστοκράτισσα ψηλή δενδρολιβανιά, επειδή φορούσε τα ψηλά κωνικά καπέλα της εποχής και την παρομοιάζει με τον θόλο της εκκλησίας. Διερωτάται, γιατί δεν τον καταδέχεται, ενώ την θεωρεί φτιαγμένη από ζάχαρη.

Οι σύγχρονοι στίχοι, ωστόσο, είναι παραλλαγμένοι, με αποτέλεσμα η ιστορία πίσω από το τραγούδι να έχει χαθεί, δίνοντας τη μεγαλύτερη έμφαση στον πρωταγωνιστή ...Άγιο Βασίλη, αγνοώντας το νόημα των αυθεντικών, που παρατίθενται μαζί με τους γνώριμους:

«Αρχιμηνιά κι Αρχιχρονιά,

ψηλή μου δεντρολιβανιά

κι αρχή καλός μας χρόνος

εκκλησιά με τ' άγιο θόλο.

Άγιος Βασίλης έρχεται

και δε μας καταδέχεται

από την Καισαρεία

συ σ' αρχόντισσα κυρία.

«Αρχιμηνιά κι Αρχιχρονιά

ψηλή μου δενδρολιβανιά

κι αρχή καλός μας χρόνος

εκκλησιά με τ' άγιο θρόνο.

Αρχή που βγήκε ο Χριστός

Άγιος και πνευματικός,

στη γη να περπατήσει

και να μας καλοκαρδίσει

Βαστάει πένα και χαρτί
ζαχαροκάντιο ζυμωτή
χαρτί και καλαμάρι
δες και με, δες και με το παλικάρι»

Άγιος Βασίλης έρχεται
κι όλους μας καταδέχεται,
από την Καισαρεία,
συ' σαι αρχόντισσα κυρία.

Βαστά εικόνα και χαρτί
ζαχαροκάντιο, ζυμωτή
χαρτί και καλαμάρι
δες και με το παλικάρι»

Τέλος, με τα κάλαντα των Θεοφανίων ολοκληρώνεται η εορταστική περίοδος των δώδεκα ημερών:

«Σήμερα τα Φώτα κι ο φωτισμός
η χαρά μεγάλη κι ο αγιασμός
Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό
κάθει' η κυρά μας, η Παναγιά,
όργανο βαστάει, κερι κρατεί
και τον Άη Γιάννη παρακαλεί
"Άη Γιάννη αφέντη και βαπτιστή,
βάπτισε κι εμένα Θεού παιδί,
Ν' ανεβώ επάνω στον ουρανό
να μαζέψω ρόδα και λίβανο»

ΚΑΛΑΝΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

1. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ

Καλήν εσπέραν, άρχοντες,
κι αν είναι ορισμός σας,
Χριστού την θεία γέννησιν
να πω στ' αρχοντικό σας.
Χριστός γεννάται σήμερα
εν Βηθλεέμ τη πόλει,
οι ουρανοί αγάλλονται,
χαίρει η φύσις όλη.

Εν τω σπηλαίω τίκτεται,
εν φάτνη των αλόγων,
ο βασιλεύς των ουρανών
και ποιητής των όλων.

Πλήθος αγγέλων ψάλλουσι
το «Δόξα εν υψίστοις»
και τούτον άξιόν εστί,
η των ποιμένων πίστις.

Αν είστε από τους πλούσιους,
φλωριά μην τα λυπάστε,
αν είστε από τους δεύτερους,
ξηντάρες και ζολότες
κι αν είστ' από τους πάμφτωχους
ένα ζευγάρι κότες.

Και σας καληνυχτίζομε,
πάτε να κοιμηθήτε,
ολίγον ύπνο πάρετε,
πάλι να σηκωθήτε,
στην εκκλησιάν να τρέξετε
με άκραν προθυμίαν
και του Θεού ν' ακούσετε
την Θείαν Λειτουργίαν.

2. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου,
για εβγάτε, δέστε, μάθετε, πως ο Χριστός γεννιέται,
γεννιέται κι αναθρέφεται στο μέλι και στο γάλα,
το μέλι τρών' οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες
και το μελισσοχόρταρο το λούζουντ' οι κυράδες. Κυρά ψιλή, κυρά λιγνή, κυρά γαϊτανοφρύδα,
κυρά μ' όταν στολίζεσαι να πας στην εκκλησιά σου,
βάζεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αγκάλι
και τον καθάριο αυγερινό τον βάζεις δαχτυλίδι. Εμείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμε και να πιούμε,
μόνο σας αγαπούσαμε κι ήρθαμε να σας δούμε·
εδώ που τραγουδήσαμε πέτρα να μη ραγίσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού πολλούς χρόνους να ζήσει. Δώστε μας και τον κόκορα, δώστε
μας και την κότα,
δώστε μας και πέντ', έξ' αυγά, να πάμε σ' άλλη πόρτα.

3. ΠΟΝΤΟΥ

Χριστός γεννέθεν, χαρά στον κόσμον,
ακαλή ώρα, καλή ση μέρα,
ακαλόν παιδίον οψές γεννέθεν,
ψες γεννέθεν, ουρανεστάθεν.
Τον εγέννησεν η Παναία,
τον ανέσταισεν Αειπαρθένος.
Εκαβάλλκεψεν χρυσόν πουλάριν,
εκατήη στο σταυροδρόμιν.
Έρπαξαν ατόν οι σκύλ' Εβραίοι,
σκύλ' Εβραίοι και μίλ' Εβραίοι.
Ας σ' αρχοντικά κι άσ' στην καρδίαν,
γαίμαν έσταξεν, φλογήν κι άσ' εφάνθεν.
Όπου έσταξεν κι εμυροστάθεν,
εμυρίσ' ατόν ο κόσμος όλος.
Να μυρίσ' ατόν κι εσύ, αφέντα,
εκατήη στο σταυροδρόμιν.
Έμπα σον νουντάν κι έλα στην πόρτα,
έξου στέκουν τα παλληκάρια.

Έβγαλ' τον κισέ και δος παράδας

έξου στέκουν τα παλληκάρια.

Και θυμίζουν στον νοικοκύρην,

νοικοκύρην και βασιλέαν.

4. ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

Καλήν εσπέραν, άρχοντες, κι αν είναι ορισμός σας,

Χριστός γεννάται σήμερα εν Βηθλεέμ τη πόλει. Εν τω σπηλαίω τίκτεται, εν φάτνη των αλόγων, οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρει κι η φύσις όλη. Εκ της Περσίας έρχονται τρεις Μάγοι με τα δώρα,

άστρον λαμπρόν τους οδηγεί, χωρίς να λείψη ώρα. Γονατιστοί τον προσκυνούν και δώρα Του χαρίζουν, σμύρνα, χρυσόν και λίβανον, Θεόν τον ευφημίζουν. Και επληρώθη το ρηθέν, Προφήτου Ησαΐου,

μετά των άλλων προφητών και του Ιερεμίου. Φωνή ηκούσθη εν Ραμά, Ραχήλ τα τέκνα κλαίει, παραμυθήν ουκ ήθελεν, ότι αυτά ουκ έχει. Ιδού όπως σας είπαμεν όλην την υμνωδίαν, του Ιησού μας του Χριστού, Γέννησιν την αγίαν. Χρόνους πολλούς να χαίρεσθε, πάντα ευτυχισμένοι,

σωματικώς και ψυχικώς να είσθε πλουτισμένοι.

5. ΣΜΥΡΝΗΣ

Καλήν εσπέραν, άρχοντες, κι αν είναι ορισμός σας,

Χριστός γεννάται σήμερα εν Βηθλεέμ τη πόλει.

Εν τω σπηλαίω τίκτεται, εν φάτνη των αλόγων. Κερά ψηλή, κερά λιγνή, κερά καμαροφρύδα.

Κερά μ', όταν στολίζεσαι να πας στην εκκλησία.

Έχεις και κόρην έμορφη, που δεν έχει ιστορία. Μήδε στην πόλη βρίσκεσαι, μήδε στην Καισαρεία.

Έχεις και γιον στα γράμματα, υγιόν εις το ψαλτήρι.

Να τον 'ξιώσει και ο Θεός, να βάλει πετραχήλι.

6. ΣΑΜΟΥ

Σένα σου πρέπει, αφέντη μου, καρέκλα καρυδένια,

για ν' ακουμπά η μέση σου η μαργαριταρένια. Βάλτε μας κρασί να πιούμε και του χρόνου να σας πούμε. (δις)

Και πάλι ξαναπρέπει σου στα πεύκια να κοιμάσαι,

να πίνεις, να δροσίζεσαι και πάλι αφέντης νάσαι.

Βάλτε μας κρασί να πιούμε και του χρόνου να σας πούμε. (δις)

Και πάλι ξαναπρέπει σου καράβι ν' αρματώσεις

και τα πανιά του караβιού να τα μαλαματώσεις.
Βάλτε μας κρασί να πιούμε και του χρόνου να σας πούμε. (δισ)
Πολλά 'παμε τ' αφέντη μας, ας πούμε τση κυράς μας
κυρά ψιλή, κυρά λιγνή, κυρά μαυροματούσα,
πώχεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αστήθη
και του κοράκου το φτερό τώχεις καμπανοφρύδι.
Βάλτε μας κρασί να πιούμε και του χρόνου να σας πούμε. (δισ)
Αν έχεις κόρη έμορφη, βάλ' την να μας κεράσει,
να της 'φρηθούμε όλοι μας ν' ασπρίσει, να γεράσει.
Βάλτε μας κρασί να πιούμε και του χρόνου να σας πούμε. (δισ)
Κι αν έχεις γυιό στα γράμματα, βάλ' τότε στο ψαλτήρι,
να τ' αξιώσει ο Θεός, να βάλει πετραχήλι.
Βάλτε μας κρασί να πιούμε και του χρόνου να σας πούμε. (δισ)

7. ΘΡΑΚΗΣ

Χριστός γεννιέται, χαρά στον κόσμο,
χαρά στον κόσμο, στα παλληκάρια.
Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες,
η Παναγιά μας κοιλοπονούσε.
Κοιλοπονούσε, παρακαλούσε,
τους αρχαγγέλους, τους ιεράρχες.
Σεις αρχαγγέλοι και ιεράρχες,
στη Σμύρνη πηγαίν'τε, μαμές να φέρ'τε.
Άγια Μαρίνα, Άγια Κατερίνα,
στη Σμύρνη πάνε, μαμές να φέρουν.
Όσο να πάνε κι όσο να έρθουν,
η Παναγιά μας ηληυτηρώθη.
Στην κούνια το 'βαλαν και το κουνούσαν
και το κουνούσαν, το τραγουδούσαν.
Σαν ήλιος λάμπει, σα νιό φεγγάρι,
σα νιό φεγγάρι, το παλληκάρι.
Φέγγει σε τούτον το νοικοκύρη, με τα καλά του,
με τα παιδιά του, με την καλή τη νοικοκυρά του...

8. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

A. Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα,

τώρα Χριστός γιννιέτι. (δισ)

Γιννιέται κι βαφτίζιτι

στους ουρανούς απάνου. (δισ)

Όλοι οι Αγγέλοι χαίρουντι

κι όλοι δοξολογιούντι. (δισ)

Και τα δαιμόνια σκάζουνε,

και σκάζουν και πλαντάζουν. (δισ)

Σε τούτ' το σπίτι πούρθαμε,

μι μάρμαρου στρουμένου. (δισ)

B. Πόψα Χριστός γεννήθηκε κι ο κόσμος δεν το νιώθει

κι ο κόσμος και τα οικούμενα κι ο βασιλιάς Ηρώδης.

Κι εκεί που ακούμπησε ο Χριστός χρυσό δενδράκι βγήκε, χρυσό κλωνί, χρυσό δεντρί, χρυσό μαργαριτάρι.

Το δέντρο ήταν ο Χριστός, τα κλώνια οι αποστόλοι και τα γαρουφαλάκια του ήταν οι προφητάδες.

Που προφητούσαν κι έλεγαν για του Χριστού τα πάθη κι εμείς Χριστό τραγ'δήσαμε Χριστός να μας φυλάει.

Όσα άστρα έχει ο ουρανός και φύλλα από τα δέντρα, τόσα καλά να δώσ' Θεός σ' αυτό το νοικοκύρη.

9. ΚΡΗΤΗΣ

Καλήν εσπέραν, άρχοντες, κι αν είναι ορισμός σας,

Χριστού την θεία γέννηση να πω στ' αρχοντικό σας.

Χριστός γεννάται σήμερα εν Βηθλεέμ τη πόλει,

οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρετ' η φύσις όλη.

Εν τω σπηλαίω τίκτεται, εν φάτνη των αλόγων,

ο βασιλεύς των ουρανών και ποιητής των όλων.

Κερά καμαροτράχηλη και φεγγαρομαγούλα

και κρουσταλλίδα του γιαλού και πάχνη από τα δέντρα,

απού τον έχεις τον υγιό το μοσχοκανακάρη,

λούζεις τον και στολίζεις τον και 'ς το σκολειό τον πέμπεις.

Κι ο δάσκαλος τον έδειρε μ' ένα χρυσό βεργάλι
και η κυρά δασκάλισσα με το μαργαριτάρι.
Είπαμε δα για την κερά, ας πούμε για την βάγια:
Άψε βαγίτσα το κερι, άψε και το διπλέρι
και κάτσε και ντουσουντιζε είντα θα μας ε-φέρεις,
γι' απάκι, για λουκάνικο, για χοιρινό κομμάτι,
γι' απάκι, για λουκάνικο, για αγριμιού κομμάτι,
κι από τον πίρο του βουτσιού να πιούμε μία γεμάτη.
Κι από την μαύρη όρνιθα κανένα αυγουλάκι.
Κι αν το 'χει κάμει η γαλανή ας είναι ζευγαράκι.
Κι από το πιθαράκι σου λάδι 'να κουρουπάκι
κι αν είναι ακροπλιάτερο βαστούμε και τ' ασκάκι.
Φέρε πανιέρι κάστανα, πανιέρι λεπτοκάρυα
και φέρε και γλυκό κρασί να πιουν τα παλληκάρια.
Κι αν είναι με το θέλημα, άσπρη μου περιστέρα,
ανοίξατε την πόρτα σας να πούμε καλησπέρα.
Δώστε μας για τον κόπο μας, ό,τι 'ναι ο ορισμός σας
και ο Χριστός μας πάντοτε να είναι βοηθός σας.
Και εις έτη πολλά!

10. ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Σήμερα οι μάγοι έρχονται στη χώρα του Ηρώδη.
Και ο Ηρώδης ταραχθείς έγινε θηριώδης.
Κράζει τους μάγους και ρωτά: -Μάγοι, που θέ' να πάτε;
Στης Βηθλεέμ το σπήλαιο, την πόλη την Αγία.
Π' εκεί γεννάει το Χριστό η Δέσποινα Μαρία.

11. ΚΑΡΠΑΘΟΥ

Καλήν εσπέραν, άρχοντες,
αν είναι ορισμός σας,
Χριστού τη Θεία γέννηση
να πω στ' αρχοντικό σας.
Χριστός γεννάται σήμερα, εν Βηθλεέμ τη πόλει,
οι ουρανοί αγάλλονται,
χαίρε η φύσις όλη.
Εν τω σπηλαίω τίκτεται,
εν φάτνη των αλόγων,
ο βασιλεύς των ουρανών
και ποιητής των όλων.
Εκ της Περσίας έρχονται
τρεις μάγοι με τα δώρα,
άστρο λαμπρό τους οδηγεί,
χωρίς να λείψει ώρα.
Έφτασαν στην Ιερουσαλήμ,
με πόθο ερωτούσι,
πού εγεννήθη ο Χριστός,
να πάν' να τον ευρώσι.
Διά Χριστόν ως ήκουσε
ο βασιλεύς Ηρώδης
αμέσως εταράχτηκε
κι έγινε θηριώδης.
Διατί πολλά φοβήθηκε
διά τη βασιλεία,
μην του τη πάρει ο Χριστός
και χάσει την αξία.

12. ΣΥΡΟΥ

Χριστός γεννάται σήμερον εν Βηθλεέμ τη πόλει. (δισ)

Οι ουρανοί αγάλλονται και χαίρ' η φύσις όλη. (δισ)

Εν τω σπηλαίω τίκτεται εω φάτνη των αλόγων. (δισ)

Ο Βασιλεύς των ουρανών και ποιητής των όλων. (δισ)

Πλήθος αγγέλων ψάλλουσι το Δόξα Εν Υψίστοις. (δισ)

Και τούτο άξιον εστί η των ποιμένων πίστις. (δισ)

13. ΚΥΠΡΟΥ

Καλήν επέραν, άρκοντες,

τζ' αν είναι ορισμός σας,

Χριστού την Θεϊαν γέννηση

να πω... να πω στ' αρχοντικό σας.

Χριστός γεννιέται σήμερα,

στης Βηθλεέμ την πόλιν,

οι ουρανοί αγάλλονται

μαζί, μαζί κι η φύσις όλη.

Γεννιέται μες το σπήλαιον,

στην φάτνη των αλόγων,

ο Βασιλιάς των ουρανών

τζι' ο πλα... τζι' ο πλάστης ημάς όλων.

Αντζέλοι εις στον ούρανον

ψάλλουν το «Εν υψίστοις»

τζιαι κάτω φανερώνεται

εις στους βοσκούς ο κτίστης.

Που την Περσίαν έρκουνται

τρεις μάγοι με τα δώρα,

έναν αστέριν λαμπερόν

τους ο- τους οδηγεί στην χώρα.

Τζιαι μπαίνουν μες το σπήλαιον, βρίσκουν την Θεοτόκον

τζιαι κράτεν στες αγγάλες της

τον ά- τον άγιόν της τόκον.

Γονατιστοί τον προσκυνούν

τζιαι δώρα του χαρίζουν,
σμήρναν, χρυσόν τζιαι λίβανον,
Θεόν-Θεόν τον ευφημίζουν.
Χριστιανοί σας είπαμεν
ούλην την ιστορίαν
του Ιησού μας του Χριστού
την γέ- την γένναν την αγίαν.
Δώστε τζιαι για τον κόπον μας
ότ' είναι ορισμός σας
τζιαι ο Θεός μας ο Χριστός
'ναν' πά- 'ναν' πάντα βοηθός σας.
Χρόνια πολλά, να ζήσετε,
να 'στε ευτυχισμένοι
τζιαι στο κορμίν τζιαι στην ψυσσιήν
να σά- να σάστεν πλουμισμέμοι.

14. ΙΚΑΡΙΑΣ

A. Για σένα κόρη όμορφη
ήρθαμε να τα πούμε
και τα καλά Χριστούγεννα
για να σου ευχηθούμε.
Φέρτε μας κρασί να πιούμε
και του χρόνου να σας πούμε.
Και του χρόνου να σας πούμε,
φέρτε μας κρασί να πιούμε.
Αν έχεις κόρη όμορφη,
βάλε τη στο τσιμπίδι,
και κρέμασε την αφηλά,
να μην τη φαν οι ψύλλοι.
Φέρτε μας κρασί να πιούμε
και του χρόνου να σας πούμε.
Και του χρόνου να σας πούμε,
φέρτε μας κρασί να πιούμε.

Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε
καράβια 'ν' ασημένια,
του χρόνου σαν και σήμερα
να 'ναι μαλαματένια.
Φέρτε μας κρασί να πιούμε
και του χρόνου να σας πούμε.
Και του χρόνου να σας πούμε,
φέρτε μας κρασί να πιούμε.
Για σένα κόρη όμορφη,
ήρθαμε να τα πούμε
και τα καλά Χριστούγεννα
για να σου ευχηθούμε.
Φέρτε μας κρασί να πιούμε
και του χρόνου να σας πούμε.
Και του χρόνου να σας πούμε,
φέρτε μας κρασί να πιούμε.

Β. Καλώς τα τα Χριστούγεννα, καλώς και τις σχολάδες, όπου γεννήθηκε ο Χριστός και λούζονται οι κυράδες.

Καλώς τα τα Χριστούγεννα, θα 'ρθεί και ο Άης Βασίλης, όπου απόσπειρε ο ζευγάς, ψάλλει το πετραχειίλι.

Για πλάστε τα χριστόψωμα, Χριστός μας εγεννήθη, για αυτό και μεις τα πλάσαμε για του Χριστού τη νίκη.

Τα άγια Χριστούγεννα της φαμελιάς τραπέζι, όπου το βλόησε ο Χριστός με το δεξί του χέρι.

Ανοίχτε τα κουτάκια σας, τα κλειδαμπαρωμένα, και δώστε μας τον κόπο μας κι ας είναι ευλοημένα.

Δώστε κι εμάς τον κόπο μας, ποιος είναι ο ορισμός σας, Χριστού η θεία γέννηση, να μπει στ' αρχοντικό σας.

15. ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ (Μ. ΑΣΙΑ)

Χριστούγεννα-Πρωτούγεννα, πρώτη, πρώτη γιορτή του χρόνου.

Εβγάτε, νιοι, και μάθετε πού ο, πού ο Χριστός γεννιέται,
γεννιέται κι ανατρέφεται, με μέ- με μέλι και με γάλα.

Το μέλι τρών' οι άρχοντες, το γά- το γάλα οι αφεντάδες
και το μελισσοβότανο το λού- το λούζονται οι κυράδες.

Σ' αυτό το σπίτι πούρθαμε, τα ρά- τα ράφια είν' ασημένια,
του χρόνου σα ξανάρθομε νάναι, νάναι μαλαματένια.
Σ' αυτά τα σπίτια πούρθαμε πέτρα, πέτρα να μη ραΐσει
κι ο νοικοκύρης κ' η κερά χίλια, χίλια χρονιά να ζήσει.
Πολλά 'παμε τ' αφέντη μας, ας πού- ας πούμε της κεράς μας.
Κερά ψηλή, κερά λιγνή, κερά, κερά καμαροφρύδα,
έχεις και κόρην όμορφη, που δε, που δεν έχει ιστορία,
μηδέ στη πόλη βρίσκεται, μηδέ, μηδέ στη Καισαρεία.
Έχεις και γιον στα γράμματα, υγιόν, υγιόν εις το ψαλτήρι,
να τον αξιώσει ο Θεός, να βά- να βάλει πετραχήλι.

16. ΑΙΓΙΝΑΣ

Καλημέρα, καλημέρα και πάντα καλημέρα,
να τον καλημερίσουμε αυτόν τον νιον αφέντη.
Αφέντη μου πεντάφεντε, πέντε φορές αφέντη,
πέντε βαστούν το μαύρο σου κι οχτώ το σαλιβάρι
και δέκα σε παρακαλούν, αφέντη καβαλάρη.
Εδώ σε τούτες τις αυλές, τις μαρμαροστρωμένες
κοιμάται κύμα το φλουρί και κύμα το λογάρι
και στον αφρό του λογαριού κοιμάται νιος αφέντης.
Τόνε ξυπνήσω με νερό φοβούμαι μην κρυώσει,
τόνε ξυπνήσω με κρασί φοβούμαι μη μεθύσει.
Εσένα πρέπει, αφέντη μου, στα πεύκα να κοιμάσαι,
με βελουδένιο πάπλωμα να μην κρυολογάσαι.
Και πάλι ξαναπρέπει σου καρέκλα καρυδένια,
για ν' ακουμπάς τη μέση σου τη μαργαριταρένια.
Και πάλι ξαναπρέπει σου στις λίρες να καθίζεις,
με το 'να χέρι να μετράς, με τ' άλλο να δανείζεις.
Δώστε μας και τον κόκορα, δώστε μας και την κότα,
δώστε μας και δυο-τρεις κλωτσιές να φύγομ' απ' την πόρτα.

17. ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Κόλιντα κι μέλιντα
κι μένα μπάμπου κλούρα.
Αν δε μη δώσεις κλούρα,
θα πάρω τ' θυγατέρα,
θα τ' πάω πέρα-πέρα,
θα στ' κόψω με τ' μαχαίρα.

18. ΚΟΖΑΝΗΣ

Κόλιαντα, μπάμπουμ, κόλιαντα κι εμένα κουλιαντίνα
κι αν δεν έχεις κόλιαντα, δος μας ένα σιτζιούκι
κι αν δεν έχεις κι σιτζιούκι, δος μας ένα κουρίτσι.
Και τι του θελς, μπρε μασκαρά, του θκο μου του κουρίτσι;
Να του φιλώ, να του τσιμπώ, να ζιστάν' του βράδυ.

19. ΗΠΕΙΡΟΥ

Ελάτε εδώ, γειτόνισσες
και εσείς γειτονοπούλες,
τα σπάργανα να φτιάξουμε
και το Χριστό ν' αλλάξουμε.
Τα σπάργανα για το Χριστό,
ελάτε όλες σας εδώ. (δισ)
Να πάμε να γυρίσουμε
και βάγια να σκορπίσουμε,
να βρούμε και την Παναγιά,
οπού μας φέρνει τη χαρά.
Τα σπάργανα για το Χριστό,
ελάτε όλες σας εδώ. (δισ)
Κοιμάται στα τριαντάφυλλα,
γεννιέται μες στα λούλουδα,
γεννιέται μες στα λούλουδα,
κοιμάται στα τριαντάφυλλα.
Τα σπάργανα για το Χριστό,

ελάτε όλες σας εδώ,
τα σπάργανα να φτιάξουμε
και το Χριστό ν' αλλάξουμε.

20. BYZANTINA

Άναρχος Θεός καταβέβηκε και εν τη Παρθένω κατώκησε.
Ερρουρέμ, ερρουρέμ, ερρουρερουρέμ, χαίρε Δέσποινα.
Βασιλεύς των όλων και Κύριος, ήλθε τον Αδάμ αναπλάσασθαι.
Άγιος, άγιος, άγιος υπάρχεις και Κύριος.
Γηγενείς, σκιρτάτε και χαίρετε, τάξεις των Αγγέλων ευφραίνονται.
Χερουβείμ, Χερουβείμ, χαίρε, χαίρε Παναγία Δέσποινα.
Δεύτε εν σπηλαίω κατίδωμεν, κείμενον εν φάτνη τον Κύριον.
Ερρουρέμ, ερρουρέμ, ερρουρερουρέμ, χαίρε Δέσποινα.
Εξ Ανατολών Μάγοι έρχονται, δώρα προσκομίζουσιν άξια.
Χερουβείμ, Χερουβείμ, χαίρε, χαίρε Παναγία Δέσποινα.
Ήκουσεν Ηρώδης το μήνυμα κι όλος εταράχθη ο δόλιος.
Άγιος, άγιος, άγιος υπάρχεις και Κύριος.
Πύλαι ουρανών ηνεώχθησαν, άγγελοι αυτόν ανυμνήτωσαν.
Άγιος, άγιος, άγιος υπάρχεις και Κύριος.
Χαίρουσα η κτίσις αγάλλεται και πανηγυρίζει, ευφραίνεται.
Ερρουρέμ, ερρουρέμ, ερρουρερουρέμ, χαίρε Δέσποινα.
Ψάλλοντες Χριστόν τον Θεόν ημών, τον εν τω σπηλαίω τικτόμενον.
Άγιος, άγιος, άγιος υπάρχεις και Κύριος.
Ω Παρθενομήτωρ και Δέσποινα, σώζε τους εις Σε καταφεύγοντας.
Χερουβείμ, Χερουβείμ, χαίρε, χαίρε Παναγία Δέσποινα.

21. ΙΕΡΙΣΣΟΥ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Καλήν εσπέραν, άρχοντες, αν είναι ορισμός σας,
Χριστού τη Θεία γέννηση, να (μ)πω στ' αρχοντικό σας.
Χριστός γεννάται σήμερα, εν Βηθλεέμ τη πόλη,
οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρε η φύσις όλη.
Εν τω σπηλαίω τίκτεται, εν φάτνη των αλόγων
κι ο Βασιλεύς των ουρανών κι ο Ποιητής των όλων.

Πλήθος αγγέλων ψάλλουσι το «Δόξα εν Υψίστοις»
και τούτο άξιον εστί, η των ποιμένων πίστις.
Εκ της Περσίας έρχονται τρεις Μάγοι με τα δώρα,
άστρον λαμπρόν τους οδηγεί, χωρίς να λείψει η ώρα.
Φθάσαντες εις Ιερουσαλήμ με πόθον ερωτώσι
πού εγεννήθη ο Χριστός να πά' να τον ευρώσι.
Διά Χριστόν ως ήκουσε ο βασιλεύς Ηρώδης
αμέσως εταράχτηκε κι έγινε θηριώδης,
ότι πολύ φοβήθηκε διά την βασιλείαν,
μη του την πάρει ο Χριστός και χάσει την αξίαν.
Κράζει τους μάγους και ρωτά πού ο Χριστός γεννάται,
στης Βηθλεέμ ηκούσθηκε, ως η Γραφή διηγάται.
Τους είπε να υπάγουσι και όπου τον ευρώσι,
αφού τον προσκυνήσουσι, να πά' να τον ειπώσι,
όπως υπάγει και αυτός για να τον προσκυνήσει.

22. ΠΗΛΙΟΥ (ΠΟΥΡΙ)

Βγαίνουν οι Μάγοι τρέχοντας και τον αστέρα βλέπουν,
φθάνοντες εις το σπήλαιον βλέπουν την Θεοτόκον, που βάστα στας αγκάλας της τον ακριβόν
της τόκον.
Γονατιστοί τον προσκυνούν και δώρα του χαρίζουν,
σμύρνα, χρυσόν και λίβανον, Θεόν τον ευφημίζουν.
Την σμύρναν δε ως άνθρωπον, χρυσόν ως βασιλέα,
τον λίβανον-ε ως Θεόν εις όλην την αυλαίαν.
Αφού τον προσεκύνησαν, ιδού πάλι μισεύουν
και τον Ηρώδη μελετούν να πάν' για να τον εύρουν.
Πλην άγγελος εξ ουρανού βγαίνει, τους εμποδίζει,
άλλην οδόν να πορευτούν, όπου Θεός ορίζει.
Και άλλος πάλι άγγελος τον Ιωσήφ προστάζει
να πάρει και την Μαριάμ εις Αίγυπτον να πάει.

23. ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Κόλιντα τσέλιγκα, γεια χαρά και του πασά,
τζι-τζι κάκα, δώσ' μου τα κουλάκα μη σ' πάρω τα τσουβάλκα.

Χριστούγεννα-Πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου,
για ιδέστε, βγείτε, μάθετε πως ο Χριστός γεννιέται,
γεννιέται κι ανατρέφεται με μέλι και με γάλα,
το μέλι τρών' οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες
και το μελισσοβότανο το λούζονται οι κυράδες.
Για κάνετε τον κόπο σας κι ανοίξτε το πουγκί σας
κι αν είστ' από τους πλούσιους φλουριά μην τα λυπάστε
κι αν είστ' από τους δεύτερους τάλιρα και δραχμούλες
κι αν είστ' από τους πάμφτωχους, ένα ζευγάρι κότες.

24. ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

Πιδιά μ' ήρθαν τα κόλιαντα κι όλοι να 'τοιμαστείτε,
πάρτε και τις τζιομάκες σας και στον Αϊ-Λια να βγείτι
κι απ' τον Αϊ-Λια στον Πρόδρομο, στα τρία τα πηγάδια,
εκεί θα γέν' το σύν(τ)αγμα, θα γέν' το συναγωγή,
εκεί θ' ανάψ' τις κλαδάρες, θα πούμε κι από χρόνου.

Παινέματα σε τσέλιγκα

Εδώ 'χουν χίλια πρόβατα και πεντακόσια γίδια,
λύκους να φάει τα πρόβατα και τσάκαλος τα γίδια.
Εσένα πρέπ', Κωστάκη μου, τσέλιγκας για να ίσι,
μα κάτ' στους κάμπους μην τα πας, στα πράσινα λιβάδια,
ικεί βόσκουν τα πρόβατα κι αστοχούν τ' αρνιά τους.

25. ΣΚΙΑΘΟΥ

Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου
κι η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν επί πώλου.
Στη Βηθλεέμ εφτάσανε για να απογραφούνε,
Αυγούστου τη διαταγή να μην την παραβούνε
και πανδοχείον ψάχνανε να βρουν να κοιμηθούνε.
Γυρίσαν δω, γυρίσαν κει, δεν βρήκανε κανένα
και πήγανε στο σπήλαιο που ήταν παραπέρα.
Κι απάνω στα μεσάνυχτα ο ουρανός αστράφτει
κι η Παναγιά κοιλοπονά και για τη φάτνη ψάχνει.

Ποιμένες αγρυπνούσανε, φυλάγανε τη στάνη
ο άγγελος τους πρόσταξε να πάν' να δουν τη φάτνη.
Χαράν ευαγγελίζομεν, χαράν μεγάλην σφόδρα,
ότι γεννήθηκε ο Χριστός στις Βηθλεέμ τη χώρα.
Ήλθαν και προσεκύνησαν Χριστόν ως Βασιλέα
κι επάνω στο κεφάλι του είδανε τον αστέρα.
Κι οι Μάγοι εξ Ανατολών ήλθαν να προσκυνήσουν,
σμύρνα, χρυσόν και λίβανο, διά να του χαρίσουν.
Στη Βηθλεέμ εφτάσανε, τον βρήκαν στην οικίαν,
καθόταν με τη μάνα του, την Παναγιά Μαρίαν.
Γονατιστοί τον προσκυνούν και δώρα του χαρίζουν
και Οικουμένης Βασιλιά τον αποθανατίζουν.
Χρόνους πολλούς να χαίρεστε, πάντα ευτυχισμένοι
και όλοι μέσ' στο κάστρο μας, να 'μαστε αγαπημένοι.
Χρόνια πολλά.

26. ΜΑΡΜΑΡΑ ΠΡΟΠΟΝΤΙΔΟΣ

Στέλνει, λαλεί τσι άρχοντες και τσι γραμματισμένοι,
πού ο Χριστός θα γεννηθεί και η γραφή τι λέγει.
Κι οι άρχοντες ερεύνησαν και είπαν στον Ηρώδη
πως έμελλε να γεννηθεί στην Βηθλεέμ την πόλη.
Χιλιάδες δεκατέσσερις βρέφη μικρά φονεύει,
μεγάλος θρήνος έγινε μέσα στη Βηθλεέμη.
Ηρώδη, κακοκέφαλε και κακομοιριασμένε,
με του Θεού τη δύναμη πολέμησες, καημένε.
Και από καιρού να 'στε καλά, να 'ρθούμε να σας δούμε
και τα γενέθλια Χριστού πάλε να σας τα πούμε.
Και βάλτε τα χεράκια σας μέσ' στα βαλάντια σας
και χαρίστε μας χάρισμα, ό,τι βαστά η καρδιά σας

Σας εύχομαι ολόψυχα καλά Χριστούγεννα και καλή Πρωτοχρονιά
Οι μέρες των Χριστουγέννων ας μεταφέρουν την μαγεία τους στο σπίτι σας και ο Άγιος
Βασίλης ας εκπληρώσει τις ευχές όλων σας.
Μα πάνω από όλα να γεμίσει ο κόσμος παιδικά χαμόγελα.

